

Поезията – мерило за социално неравенство при Вацлав Потоцки

Камен Риков

Poetry as criterion of social inequality in Waclaw Potocki's works: Although famous for his concern about peasantry, XVII c. Polish poet Waclaw Potocki defends the rights of the szlachta (Polish aristocracy) as Divine rulers of Rzeczpospolita in his various literary works. In his verse "Zna się, jako świnia na pieprzu" ("Ignorant as swine") teaching the peasants poetry and rhetoric is depicted as an inadequate attempt to enlighten the lower classes. Thus XVII c. poetry develops the unexpected metaphorical role as a firm criterion of social status.

Key words: Polish literature; baroque literature; XVII c. poetry; Sarmatism.

ВЪВЕДЕНИЕ

Наред с Ян Анджей Моршин, Вацлав Потоцки (ок. 1621-1696) е един от най-изтъкнатите поети на полския барок. И двамата биват открити от широката общественост едва в средата на XIX век, но за разлика от галантния си съвременник, Потоцки се налага като типичен земевладелец, наследил бащините си имоти, но и високото самочувствие на шляхтич, при това – поет. Притежаващ откровено графомански наклонности, страст на моралист и много свободно време, авторът оставя на поколенията отделни романи, епическата поема "Хочимската война", както и два сборника с по над 2000 римувани текста – "Градина фрашки" и "Моралия".

ИЗЛОЖЕНИЕ

Обикновено при обзор на творчеството на Потоцки се изтъкват болката и загрижеността, които авторът проявява към селячеството и неговия тежък живот. Подобни социални мотиви действително проблясват в писанията му, но в никакъв случай не бива да се забравя, че сарматът-шляхтич проявява към селяните християнска състрадателност и снизхождение, без обаче да изменя на покровителственото си, а понякога дори презрително-насмешливо съсловно отношение към тях. Така например в известното стихотворение "Гарван гарвану око не вади" („*Kruk krukowi oka nie wykole*“) "селякът бедни" е представен като безгласна жертва на шляхтичите и духовниците, но пък в друга творба – "Селяни" („*Chłopi*“) – низшето съсловие се заклеява с генералното заключение, че то произхожда от Каиновия грях и следователно заслужава своите страдания:

*На Каин са те потомци клети, понеже
първи да рови земята той е понечил.*

...

*Ето защо са тъй непослушни и злобни:
на Каин, своя баща, досущ са подобни.*

Докато такива концепции са типични за Западноевропейското средновековие, далеч по-интересен изглежда Потоцки, когато обвързва презрението си към селянина не с профанирани библейски представи, а със собственото си самочувствие на поет. Блестящ пример за такъв подход дава стихотворението "На свинче звънче" („*Zna się, jako świnia na pieprzu*“):

*Явно на привикнали с помия прасета
никак не е нужно да окачаш звънчета;
същото засяга и селяните нищи:
стихче му четеш, силогизми сочиш висши,*

*тропи обясняваш, той – водка дай с три бири,
дама, туз, вале и оркестъра да свири.
Защо тогава по път ги трови с латински?
Да не разбират глупостите му същински.*

Тук перспективата от “Селяни” се преобръща: селяците не страдат поради изначална и следователно независеща от тях причина. Тъкмо напротив – очевидно благородният господар желае да придаде нещичко от собствената си просветеност на “нищите”. И ако днес комизмът в текста произтича от болезнената актуалност на символите за духовната ограниченост на простолюдието (по модерному – консуматорите на покултурата), то интерес буди и средството, чрез което шляхтичът се стреми да ограмоти нехаещите селяни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Именно поезията, логиката и реториката се оказват медиаторът между високата и ниската култура според произведението на Вацлав Потоцки. Техният провал в спонтанната образователна инициатива представлява и символично узаконяване на нищетата на селячеството. Така XVII-вечната поезия се сдобива с неподозирана дотогава функция – да бъде мерило за социалното неравенство в стара Полша.

За контакти

гл. ас. Камен Риков, Катедра по славянски литератури, Софийски университет “Св. Климент Охридски”, Тел.: 0898 926451, E-mail: kamenrikev@gmail.com.

Докладът е рецензиран